

I en meget vægtig Afhandling: *Über die Herkunft der Nordfriesen* (Kbh. 1946) har Docent Peter Jørgensen taget Spørgsmaalet om Nordfrisernes Herkomst op til Behandling. Blandt de mange Problemer, der knytter sig til Sønderjyllands Befolkningshistorie, er Nordfrisernes Oprindelse et af de interessanteste. Det, at der Nord for det danske Riges gamle Sydgrænse og fjernt fra de øvrige Friser fandtes et Folk, som kaldte sig Friser og talte et vestgermansk Sprog, var et Forhold, som tidligt paakaldte Opmærksomhed og krævede en Forklaring. Allerede Saxo kommer i Forbigaaende ind paa Problemet, idet han under Omtalen af Kong Knuds Flugt til Nordfrisland 1151 efter Nederlaget ved Viborg siger, at Nordfrisernes Navn og Sprog er Vidnesbyrd om, at de stammer fra Friserne (∴ Friserne ved Nordsøens Sydkyst). Denne Teori har faaet Tilslutning af mange Forfattere lige til den nyeste Tid og er blevet underbygget paa forskellig Maade. Langebek sætter saaledes Frisernes Indvandring i Forbindelse med de frankiske Annalers Oplysning om, at den danske Konge til Rorik, som paa den Tid som kejserlig Lensmand var Hersker over Sydfrisland, afstod et Omraade mellem Havet og Ejderen. Hertil slutter Suhm sig. Af nyere Forfattere har Indvandringsteorien faaet Tilslutning hos Lauridsen, som inddrager Stednavne- og Personnavnestoffet i sin Behandling og viser, at Gestranden oprindelig har haft en dansk Befolkning. Han sætter Frisernes Indvandring saa sent som til 2. Halvdel af 11. Aarh. A. D. Jørgensen giver sin Tilslutning til Lauridsens Anskuelse, men mener dog, at Indvandringen er ældre, maaske allerede før Rorik, hvis Overtagelse af disse Egne netop kunde være betinget af den frisiske Befolkning. Ogsaa Gudmund Schütte og Steenstrup slutter sig til Lauridsens og A. D. Jørgensens Synspunkter vedrørende en Indvandring af alle Nordfriser, og la Cour følger ligeledes i det væsentlige de ældre danske Historikeres Indvandringsteori. Paa Grundlag af arkæologiske Forhold og Undersøgelser af Stednavnestoffet mener han at kunne hævde, at Friserne er indvandret baade til Marsken og til Gesten i 10. og 11. Aarhundrede. Ogsaa flere fremragende tyske Forskere har sluttet sig til Indvandringsteorien, af nyere Forfattere saaledes Dahlmann, Langhans og Siebs, den sidste paa Grundlag af det nordfrisiske Sprogs Forhold til det sydfrisiske. Overfor disse Indvandringsteorier er der dog tidlig fremsat andre Teorier. Allerede i 16. Aarhundrede hævdede saaledes sydfrisiske Historikere, at hele Nordsøkysten fra Slesvig til Holland engang havde været beboet af Friser. Denne Teori har ligeledes faaet Tilslutning af Forfattere til forskellige Tider saa-

ledes af Christiani, Michelsen, Waitz og flere. Ogsaa Zeuss gaar imod Indvandringsteorien, idet han mener, at Friserne er en Rest af de gamle Sakser, og at det er Frisernavnet og ikke Folket, der er vandret nordpaa. De to Teorier er endelig blevet kombineret, saaledes at man har ment, at i hvert Fald i Dele af Omraadet er Befolkningen oprindelig, men at der er sket Indvandring fra Frisland paa et eller flere Tidspunkter. Denne Kombination har i nyere Tid navnlig faaet Støtte fra filologisk Side. Hermann Møller, der er den første af de germanske Filologer, der har behandlet Spørgsmaalet, mener, at Fastlandsfriserne er indvandrede Friser, mens Øfriserne ikke er Friser, men Chauker. Møllers Teori har med forskellige Modifikationer faaet Tilslutning hos en Række nyere Filologer og Etnologer: Brenner, Chadwick, Ludv. Schmidt, Much, Kauffmann m. fl.

Peter Jørgensen, der utvivlsomt med Rette er af den Opfattelse, at Filologien har det afgørende Ord i Spørgsmaalet, slutter sig nærmest til den sidstnævnte Række Forskere. Han møder paa Forhaand med særlig gode Forudsætninger for at kunne behandle Spørgsmaalet, idet han foruden at have et Førstehaandskendskab til Nordfrisisk igennem en Aarrække har undersøgt Stednavnestoffet i det vestlige Sydslesvig som et Led i Undersøgelsen af Sydslesvigs Stednavne. Efter at have givet en udførlig Oversigt over Forskningens Historie vedrørende Nordfrisernes Herkomst, hvorfra de ovenstaaende Oplysninger er hentet, behandler han i en Række Afsnit de etniske Forhold i Nordfrisland — herunder de klassiske og middelalderlige Kilder —, Arkæologi, Anthropologi, statsretlige Forhold, Privatret og Agrarforfatning, Folkesagn, Husbygning og endelig i et Hovedafsnit Sproget, derunder atter Laaneord, Dialekt og Stednavne, hvorefter han til Slut giver et Resumé af de Hovedresultater, han er naaet til: I det første Aarhundrede efter Christus har der paa Nordsøkysten fra Rimundingen til den kimbriske Halvø siddet en Række Folk, hvoraf Friser, Chauker og Sakser er de bekendteste. De har sproglig dannet en vis Enhed, som over for Nordisk maatte betegnes som Vestgermansk, men som tillige som Nordvestgermansk stod i en vis Modsætning til Sydvestgermansk. Den nordlige Udløber af dette Sprogomraade dannede det nuværende Nordfrisland, som imidlertid ikke saa ud som nu. Gestøerne Syld og Før-Amrum var beboet og ligeledes nogle højereliggende Strækninger i Ejderstedt og ved Ejdermundingen. Derimod eksisterede de store Marskstrækninger formodentlig ikke eller var i det mindste ubeboede. Først i de følgende Aarhundreder indtræder en mere omfattende Marskdannelse, og større Omraader bliver tilgængelige

for Kolonisation og lokker Nybyggere til fra forskellige Sider. Danske besætter i Vikingetiden højereliggende Strækninger af Viding og Bøking Herreder og har allerede tidligere sat sig fast paa Nordenden af Sylt. Ditmarskerne gaar over Ejderen og anlægger Byer i Ejderstedt. Men Massen af Nybyggere kom fra Sydfrisland og tog Hovedparten af Marsken i Besiddelse, herunder ogsaa Marskøerne Halligerne og Nordstrand. Som overlegne i Marskbebyggelsens Teknik absorberede de de enkelte danske Bebyggelser. Den ældste frisiske Bebyggelse repræsenteres utvivlsomt af ing-Navnene i Ejderstedt, senere afløses de navnlig af den fra Dansk laante -büll Endelse. Denne frisiske Indvandring har sandsynligvis fundet Sted i 9. Aarh., da danske Fyrster sad som Lensmænd i Frisland, og der overhovedet var stærk Forbindelse mellem Danmark og Frisland. De nyindvandrede Frisers Sprog var nær beslægtet med det Sprog, som den gamle Befolkning paa Gestøerne talte, og under gensidig Paavirkning dannedes et særligt nordfrisisk Sprogomraade. Der er dog stadig betydelig Forskel mellem Sproget paa Gestøerne og Fastlandet og Marskøerne mod Syd, ligesom Gestøernes Befolkning ikke selv betegner sig som Friser. Efter Sakserrigets Undergang blev det gamle nordvestgermanske Kystomraade frankiseret eller fortysket. Grænsen mellem det danske og det karolingiske-tyske Rige laa da imidlertid allerede fast ved Ejderen, og Fortyskningen af det nordvestgermanske Sprogomraade standsede foreløbig ved den danske Grænse. Endnu i den senere Middelalder var det nordfrisisk Sprog ekspansivt. Frisisk erobrede i den Tid Gestranden og fortrængte det danske Sprog. Først i eftermiddelalderlig Tid synes den plattyske (senere højtyske) Fremtrængen paa frisisk Omraade at være begyndt, og mere end Halvdelen af det nordfrisisk Sprogomraade er nu gaaet tabt. Denne Fortyskningsproces skrider ustandselig videre.

Peter Jørgensens grundige og alsidige Behandling af Problemerne har kastet nyt Lys over det vigtige Spørgsmaal om Nordfrisernes Oprindelse, et Spørgsmaal, der ikke alene angaar det lille Folks Historie, men som har den største Betydning for Forstaaelsen af Befolkningsforholdene ved Nordsøkysten i Oldtiden overhovedet.

Erik Kroman.

Skønt E. H. Carrs bog *The twenty years' crisis 1919—1939* (2. udg., London 1946, 244 sider) ikke i snævrere forstand er et historisk arbejde, indeholder den saa meget af interesse for historikere, at den fortjener omtale her. Carr er professor i inter-